

Tomasz Lenkiewicz

Rola i znaczenie międzynarodowych rozwiązań prawnych wobec procesów globalizacji

Abstract

Growing international interdependencies, weakening of internal and external sovereignty of the state and necessity of joint overcoming of problems and global threats reveals the necessity of creating new rules of global order, based not only on nation-states, but also on growing number of international organizations and institutions, regional groupings, communities and local organizations. The globalization of political life fosters rise of number of institutions, organizations and international groupings and development of international law. The cooperation between them should respect the rules of equality, freedom, democracy, partnership, solidarity, respect for cultural diversity and environmental protection.

Słowa kluczowe: globalizacja, ład globalny, organizacje międzynarodowe, partnerstwo, prawo międzynarodowe

Keywords: globalization, global order, international organizations, partnership, international law

Zasady ogólne prawa międzynarodowego stanowią normy, mające podstawowy charakter dla całości systemu prawa międzynarodowego, będące częścią prawa umownego i zwyczajowego. Karta Narodów Zjednoczonych zawiera najważniejsze z nich w art. 2, wymieniając:

- a) zasadę suwerennej równości państw;
- b) zasadę dotrzymania przyjętych zgodnie z Kartą zobowiązań;
- c) zasadę pokojowego załatwiania sporów;
- d) zasadę wyrzeczenia się użycia siły oraz groźby jej użycia;
- e) zasadę współpracy członków ONZ w akcjach na rzecz utrzymania lub przywrócenia pokoju;
- f) zasadę działania organizacji na rzecz utrzymania pokoju i bezpieczeństwa także wobec państw niebędących jej członkami;

g) zasadę niemieszania się organizacji w sprawy wewnętrzne państw¹.

Współczesne prawo międzynarodowe publiczne jest zespołem norm regulujących stosunki międzynarodowe nie tylko na płaszczyźnie stosunków międzypaństwowych, ale także stosunki między państwami a innymi podmiotami oraz między tymi podmiotami – niezależnymi od siebie i niepodlegającymi jakiegó wspólnej władzy państwowej. Istnieje również prawo międzynarodowe prywatne, będące w istocie prawem wewnętrznym poszczególnych państw, definiowane jako zespół norm, których zadaniem jest wskazanie określonego systemu prawnego (własnego lub obcego państwa), właściwego dla dokonania oceny prawnej konkretnej sytuacji osobistej lub majątkowej. Wszystkie państwa uznają istnienie prawa międzynarodowego i jego wiążącą moc, a podstawowym dokumentem prawnym współczesnych stosunków międzynarodowych jest Karta Narodów Zjednoczonych².

Do najważniejszych zadań prawa międzynarodowego zalicza się:

- a) utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa;
- b) zapewnienie rozwoju stosunków społeczno-gospodarczych na całym świecie;
- c) wyrównywanie dysproporcji między państwami rozwiniętymi gospodarczo i rozwijającymi się;
- d) ochrona praw człowieka;
- e) ochrona środowiska naturalnego.

Tradycyjną i główną funkcją prawa międzynarodowego jest regulowanie stosunków zewnętrznych państw, natomiast wśród pozostałych funkcji szczególną wagę przyznaje się:

- a) określeniu sytuacji państwa w społeczności międzynarodowej;
- b) ustalaniu ogólnych zasad postępowania państw we wzajemnych stosunkach (np. zasada nieagresji i pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych);
- c) konkretna regulacja stosunków między państwami (np. podjęcie zobowiązań sojuszniczych);
- d) ustalenie formy wzajemnych stosunków m.in. poprzez zastosowanie prawa dyplomatycznego i konsularnego;
- e) regulowaniu spraw zasięgu władzy terytorialnej poszczególnych państw (ustalanie granic państwowych i ich delimitację oraz regulowanie stosunków granicznych);

¹ Por. R. Kuźniar, *System Narodów Zjednoczonych*, [w:] *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Warszawa 2006, s. 378; Z. Cesarz, *Zasady ogólne prawa międzynarodowego*, [w:] *Encyklopedia politologii*, red. M. Żmigrodzki, t. V: *Stosunki międzynarodowe*, red. T. Łoś-Nowak, A. Florczak, Warszawa 2010, s. 678.

² Por. W. Góralczyk, S. Sawicki, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 2011, s. 18–19.

- f) ustalanie reguł postępowania na obszarach niepodlegających niczyjej suwerenności (np. morze pełne i przestrzeń kosmiczna)³.

W stosunkach międzynarodowych nie ma organu ustawodawczego na wzór ustawodawcy wewnątrzpaństwowego, w szczególności organem takim nie jest ONZ. Zagadnienie przymusu w prawie międzynarodowym kształtuje się odmiennie niż w prawie zewnętrznym, brak scentralizowanego aparatu przymusu stojącego na straży prawa tak jak w prawie wewnętrznym. Głównym stałym sądem międzynarodowym jest Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w Hadze. Zauważa się, iż prawo międzynarodowe nie jest uporządkowanym i zamkniętym systemem norm jednako- wym dla wszystkich podmiotów, a Karta Narodów Zjednoczonych jest normą o charakterze nadrzędnym w stosunku do wszystkich innych norm. Dokonując charakterystyki norm prawa międzynarodowego wyszczególnia się:

- a) normy o charakterze powszechnym – obowiązujące wszystkie państwa;
- b) normy o charakterze partykularnym, wielostronne – obowiązujące określoną grupę państw, połączoną np. położeniem geograficznym czy wspólnotą ideologiczną i ustrojową;
- c) normy o charakterze dwustronnym (bilateralnym) – obowiązujące wyłącznie w stosunkach między dwoma państwami.

Wyróżnia się trzy rodzaje sankcji typowych dla prawa międzynarodowego:

- a) sankcje natury psychologicznej;
- b) sankcje natury odwetowej;
- c) sankcje zorganizowane⁴.

Rozważając wzajemną relację prawa międzynarodowego do prawa wewnętrznego sformułowano dwie teorie: monistyczną i dualistyczną. Ze względu na brak normy prawa międzynarodowego, która regulowałaby wzajemny stosunek prawa międzynarodowego do prawa wewnętrznego, państwa wyrażają swoje stanowisko w tej kwestii, zamieszczając odpowiednią klauzulę w konstytucji. Z analizy praktyki międzynarodowej nie wynika jednoznacznie uznanie wyższości prawa międzynarodowego nad prawem wewnętrznym, niemniej taka tendencja jest zauważalna. Każde państwo posiada swobodę określania relacji prawa międzynarodowego do prawa wewnętrznego, nie może jednak przyjąć rozwiązania uznającego wyższość prawa wewnętrznego. W rzeczywistości europejskiej obserwuje się zjawisko przekazywania przez państwo organizacjom o charakterze integracyjnym uprawnień do stanowienia prawa, które stosowane jest bezpośrednio w wewnętrznym porządku prawnym państw członkowskich⁵.

³ Ibidem, s. 20–21.

⁴ Ibidem, s. 24–29.

⁵ R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 1994, s. 20–22.

Na gruncie teorii stosunków międzynarodowych za uczestników tychże stosunków uznaje się – poza państwami i organizacjami międzynarodowymi – także Kościoły, partie polityczne, organizacje pozarządowe, korporacje transnarodowe, osoby fizyczne i ich grupy (np. grupy nacisku), których działania wykraczają poza granice państwowe i które występują w stosunkach międzynarodowych samodzielnie lub które podejmują decyzje i realizują politykę zagraniczną. Jednak nie wszystkim uczestnikom stosunków międzynarodowych przyznaje się podmiotowość prawa międzynarodowego. Podmiot prawa międzynarodowego musi legitymować się zdolnością prawną – możliwością bezpośredniego zaciągania praw i obowiązków oraz zdolnością występowania w stosunkach międzynarodowych. Najważniejszymi i zasadniczymi podmiotami prawa międzynarodowego są państwa, których podmiotowość określa się jako suwerenną, pełną i pierwotną. Natomiast wszystkie inne podmioty prawa międzynarodowego są podmiotami niesuwerennymi, niepełnymi i pochodnymi, a ich podmiotowość wynika z decyzji państw. Do tej grupy podmiotów prawa międzynarodowego należą m.in. organizacje międzynarodowe⁶.

W warunkach globalizacji organizacje międzynarodowe są jednym z elementów wyznaczających ramy życia publicznego, określanym mianem instytucji politycznych. Organizacje międzynarodowe definiuje się jako zrzeszenia państw bądź też innych osób prawnych (najczęściej krajowych związków lub stowarzyszeń) lub osób fizycznych z różnych krajów, powołane dla realizowania zadań określonych w statucie. We współczesnym świecie wzrasta systematycznie rola organizacji międzynarodowych, których liczbę szacuje się obecnie na ponad 5 tys. Organizacje międzynarodowe są przede wszystkim strukturami pozarządowymi, powstającymi jako przejaw unifikacji świata oraz potrzeby współpracy międzynarodowej i umacniania pozycji podmiotów pozapaństwowych. Swoje zadania urzeczywistniają za pomocą instrumentów ekonomicznych czy technologicznych⁷. Porozumienie, powołujące do życia organizację międzynarodową i określające podstawy jej funkcjonowania, przyjmuje zazwyczaj formę umowy międzynarodowej (np. Karta NZ, Statut Rady Europy, Konstytucja UNESCO). Istnieją również organizacje, które nie powstają i nie funkcjonują na mocy umowy międzynarodowej, tworzone są natomiast w drodze uchwał akceptowanych faktycznie przez członków (np. OBWE)⁸. Organizacje międzynarodowe są formą wielostronnej współpracy międzynarodowej ustalonej poprzez wielostronną

⁶ Por. ibidem, s. 111–112; W. Góralczyk, S. Sawicki, op.cit., s. 116.

⁷ Por. R. Bierzanek, J. Symonides, op.cit., s. 275; A. Chodubski, *Instytucje polityczne jako ramy życia publicznego*, „Cywilizacja i Polityka” 2011, nr 9, s. 29.

⁸ I. Popiuk-Rysińska, *Instytucje międzynarodowe*, [w:] *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Warszawa 2006, s. 354.

umowę, obejmującą względnie stały zakres członkostwa, istnienie stałych organów o zdefiniowanych w statucie kompetencjach, stanowią jedną z form przejawiających się w stosunkach międzynarodowych, posiadają odrębną osobowość prawną. Działalność niektórych organizacji ogranicza się tylko do procesów konsultacyjnych i negocjacyjnych, inne zaś dysponują uprawnieniami władczymi. Organizacje międzynarodowe różnią się pod względem zasad członkostwa, zasięgu oddziaływania, zakresem przedmiotowym i celami działania. Kryterium członkostwa decyduje o podziale organizacji międzynarodowych na:

- a) rządowe (*International Governmental Organizations* – IGO), których członkami są suwerenne państwa i w wyniku decyzji ich rządów organizacje międzynarodowe powstały, jako stałe organy współpracy międzynarodowej. Wśród IGO specjalną grupę stanowią organizacje wyspecjalizowane ONZ, które łącznie z ONZ oraz autonomicznymi agencjami i funduszami tej organizacji tworzą „system Narodów Zjednoczonych”. Niektóre z tych organizacji istniały jeszcze przed powstaniem ONZ w 1945 r., większość powstała jednak w okresie powojennym;
- b) pozarządowe (*International Non-Governmental Organizations* – INGO), których powstanie nie jest konsekwencją umowy międzynarodowej, działalność ich reguluje statut, regulamin lub inny akt wewnętrzny, a członkami nie są suwerenne państwa zaś osoby fizyczne lub prawne – instytucje i stowarzyszenia.

Uwzględniając kryterium zasięgu oddziaływania organizacje międzynarodowe dzielą się na:

- a) uniwersalne (np. ONZ),
- b) regionalne (np. NATO),
- c) subregionalne (np. OBWE).

Uwzględniając zakres przedmiotowy dokonuje się podziału organizacji międzynarodowych na:

- a) gospodarcze (np. EFTA),
- b) techniczne (np. IMO),
- c) komunikacyjne,
- d) kulturalne (np. UNESCO),
- e) ochrony środowiska,
- f) bezpieczeństwa (np. NATO).

Uwzględniając sposób działania organizacji międzynarodowych wyróżnia się trzy ich funkcje:

- a) regulacyjną – polegającą na kształtowaniu przez organizację norm postępowania o charakterze prawnym, politycznym i moralnym, zarówno w sferze wewnętrznej, jak i zewnętrznej (np. Rada Bezpieczeństwa ONZ);

- b) kontrolno-korygującą – polegającą na kontroli przestrzegania przez państwa przyjętych norm oraz na nakłanianiu ich do postępowania zgodnego z wzorem (np. WTO);
- c) operacyjną – polegającą na świadczeniu usług na rzecz państw członkowskich lub innych podmiotów (np. FAO).

Natomiast uwzględniając cel działania danej organizacji międzynarodowej, dokonuje się podziału na:

- a) charytatywne (np. WHO),
- b) operacyjne (np. organizacje finansowe)⁹.

Często dokonuje się systematyki organizacji, uwzględniając ich zdolność oddziaływania na państwa członkowskie. Ze względu na to kryterium wyróżnia się organizacje koordynacyjne i organizacje ponadnarodowe, a zasadność takiej typologii związana jest z powstaniem i rozwojem Wspólnot Europejskich. Stwierdza się, że Unia Europejska nie jest organizacją międzynarodową, bowiem nie posiada zdolności do działania w sferze prawa międzynarodowego, natomiast organizacją międzynarodową jest Wspólnota Europejska, a UE jest tworzona poprzez Wspólnoty Europejskie – uzupełnione zarówno działaniami, jak i formami współpracy zatwierdzonymi traktatem z Maastricht. Stwierdza się, że Unia Europejska jest tworem, dla którego nie ma wzorów w dotychczasowych standardach organizacji międzynarodowych, posiada natomiast wiele atrybutów organizacji państwa, takich jak: terytorium, ludność, parlament, rząd, sądownictwo, prokuraturę, policję itp. Wspólnoty dysponują samodzielnymi uprawnieniami władczymi o charakterze prawodawczym, wykonawczym i kontrolnym w wyznaczonym im przez państwa obszarze spraw. Charakterystyczne są kompetencje Wspólnot do wydawania aktów prawnych wiążących państwa i obowiązujących bezpośrednio na ich terytoriach, wyższość prawa wspólnotowego nad prawem krajowym, ustanowienie organów niezależnych od państw, kontrolujących przestrzeganie prawa wspólnotowego, prawo organizacji do samodzielnego występowania w stosunkach zewnętrznych ze skutkiem prawnym dla państw, upodmiotowienie osób fizycznych.

Unia Europejska, traktowana jako nowa forma współpracy państw europejskich, realizuje następujące cele i zadania:

- a) promowanie postępu gospodarczego i socjalnego, który byłby zrównoważony i trwały, przez tworzenie rynku bez granic wewnętrznych, wzmacnianie spójności przez utworzenie unii ekonomicznej i monetarnej;

⁹ Por. T. Łoś-Nowak, *Organizacje międzynarodowe*, [w:] *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 2004, s. 284–285; I. Popiuk-Rysińska, op.cit., s. 358–360; K. Żukrowska, *Zakończenie*, [w:] *Procesy integracyjne i dezintegracyjne w gospodarce światowej*, red. K. Żukrowski, Warszawa 2007, s. 253–263; T. Jasudowicz, *Poszanowanie tożsamości narodowej w procesie*

- b) zaznaczenie obecności na arenie międzynarodowej dzięki prowadzonej polityce zagranicznej i wspólnemu bezpieczeństwu;
- c) wzmocnienie ochrony praw i interesów podlegających państwom członkowskim przez ustanowienie obywatelstwa Unii;
- d) rozwijanie ściślejszej współpracy w dziedzinie sprawiedliwości i polityki wewnętrznej;
- e) podtrzymywanie i rozwijanie wspólnego doświadczenia.

Unia Europejska działa na podstawie traktatów międzynarodowych, będących pierwotnymi źródłami prawa unijnego:

Traktaty założycielskie:

- a) Traktat o Euratomie (1957 r.);
- b) Traktat o Unii Europejskiej (TUE podpisany 7.02.1992 r. wszedł w życie 1.11.1993 r.);
- c) Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (TWE 1992 r.).

Traktaty rewizyjne:

- a) Traktat o fuzji (1965 r.);
- b) Jednolity Akt Europejski (1986 r.);
- c) Traktat amsterdamski (1997 r.);
- d) Traktat z Nicei (2001 r.).

Traktaty akcesyjne

Zawierane z państwem przystępującym do UE.

Zauważa się, że UE zyskałaby zdolność prawnomiędzynarodową (taką jak Wspólnota Europejska), gdyby ratyfikowano Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy, bowiem artykuł 6 tego dokumentu przewidywał, że UE posiada osobowość prawną.

W sensie strukturalno-funkcjonalnym Unia Europejska ujawnia trzy podstawowe dziedziny – określane jako filary:

Filar I – integracja ekonomiczna, regulowana Traktatem ustanawiającym Unię Europejską;

Filar II – sfera integracji politycznej w postaci wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, regulowana Traktatem o Unii Europejskiej;

Filar III – integracja polityczna dotycząca sfery polityki wewnętrznej państw, poprzez współpracę sądów i policji w sprawach karnych¹⁰.

integracji europejskiej, [w:] *Koncepcje integracji w Europie w XX i XXI wieku*, red. D. Bunikowski, R. Musiałkiewicz, Toruń 2008, s. 13–29.

¹⁰ Por. I. Popiuk-Rysińska, op.cit., s. 360; E. Haliżak, *Integracja europejska*, [w:] *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Warszawa 2006, s. 504–505; K. Sobczak, *Prawo Unii Europejskiej*, [w:] *Integracja europejska. Wstęp*, red. K.A. Wojtaszczyk, Warszawa 2006, s. 132; J. Barcz, *Charakter prawny i struktura Unii Europejskiej. Pojęcie prawa UE*, [w:] *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe. Prawo materialne i polityki*, t. I, red. J. Barcz,

W warunkach globalizacji nowym zjawiskiem w stosunkach międzynarodowych było pojawienie się organizacji transnarodowych (*Transnational Organizations* – TNO). Organizacje transnarodowe oddziałują na państwo i jego politykę w sposób pośredni, posiadają osobowość prawną pozwalającą im występować na arenie międzynarodowej wyłącznie z prawem do zawierania umów międzynarodowych. TNO nie są uznawane za organizacje pozarządowe głównie ze względu na cele ich działania, sposób w jaki cele te realizują oraz aktywność w obszarze tylko wyraźnie określonych problemów międzynarodowych¹¹.

Ogólnoświatowy wymiar wielu współczesnych problemów sprawia, że szczególnej wagi nabierają międzynarodowe systemy (np. ONZ) i wiele innych organizacji międzynarodowych. Państwa, chcąc rozwiązać problemy, muszą zgadzać się na pewne ograniczenie swobody w podejmowaniu decyzji i podporządkowaniu się wspólnym ustaleniom międzynarodowym. Państwa podpisują umowy i traktaty międzynarodowe, formułując zasady działalności organizacji międzynarodowych tworzą przepisy prawa międzynarodowego, regulującego stosunki międzynarodowe i wpływającego na strukturę ładu globalnego. Silna decentralizacja środowiska międzynarodowego generuje brak w nim ustawodawcy oraz sankcji związanych z przymusem za nieprzestrzeganie prawa międzynarodowego. Prawo międzynarodowe i przyjmowane przez państwa deklaracje o charakterze politycznym nie posługują się pojęciem „stosunki międzyspołeczne”. Wspólnie akceptowane normy postępowania wobec jednostek i grup społecznych oraz między nimi zwykle podporządkowywać się prawom człowieka, kwestiom humanitarnym, ludzkiemu wymiarowi stosunków międzynarodowych¹².

Globalizacja prowadzi do wzrostu znaczenia i roli korporacji transnarodowych, a ich działalność w połączeniu z globalizacją sprzyja niebezpieczeństwu naruszania praw człowieka, zwłaszcza ekonomicznych, społecznych i kulturalnych. Obowiązki korporacji w zakresie praw człowieka wynikają z prawa wewnętrznego oraz międzynarodowego, próby przyjęcia międzynarodowego kodeksu postępowania formułującego adresowane bezpośrednio do korporacji obowiązki i prawa rozpoczęły się w latach 70.

Warszawa 2006, s. 25–29; J. Kwiecień, *Wspólnoty europejskie jako aktor międzynarodowy*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Przegląd aktualnego stanu*, red. K. Żukrowski, Warszawa 2011, s. 199–205; P. Wawrzyk, *Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej*, Warszawa 2012, s. 51–88; Sz. Bachrynowski, *Współpraca instytucjonalna pomiędzy Organizacją Paktu Północnoatlantyckiego a Unią Europejską na przełomie XX i XXI wieku*, „Prawo i Polityka” 2012, t. 4, s. 181–188; A. Nowak-Far, *Prawo i ekonomia rynku wewnętrznego Unii Europejskiej*, Warszawa 2013, s. 223–238.

¹¹ T. Łoś-Nowak, op.cit., s. 285–286.

¹² Por. E. Polak, *Przemiany cywilizacji współczesnej w sferze kultury materialnej*, Gdańsk 1996, s. 167–171; G. Michałowska, *Stosunki międzyspołeczne*, [w:] *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Warszawa 2006, s. 205.

XX w. Współcześnie zauważa się, iż respektowanie Deklaracji Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*Organization for Economic Co-operation and Development* – OECD), może prowadzić do większego zaangażowania korporacji w przestrzeganie i promowanie praw człowieka, jednak nie są one wiążące i ujawniają potrzebę przygotowania i przyjęcia wiążącego prawnie i umownego instrumentu. W tym aspekcie duże znaczenie przypisuje się programowi *Global Compact* wynikającemu z zasad Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz Deklaracji Międzynarodowej Organizacji Pracy, dotyczących fundamentalnych zasad i praw w pracy oraz z Deklaracji z Rio, przyjętej na konferencji ONZ, dotyczącej ochrony środowiska i rozwoju z 1992 r. *Global Compact* wzywa korporacje oraz reprezentatywne stowarzyszenia biznesu do popierania i wprowadzania w życie dziewięciu powszechnie uzgodnionych zasad w trzech dziedzinach:

Prawa człowieka:

- a) biznes powinien popierać i przestrzegać w swojej działalności międzynarodowe prawa człowieka;
- b) zapewnić, by korporacje nie uczestniczyły w naruszaniu praw człowieka.

Praca:

- a) biznes powinien szanować wolność stowarzyszania się i respektować prawo do rokowań zbiorowych;
- b) eliminować wszystkie formy pracy przymusowej;
- c) efektywnie znieść pracę dzieci;
- d) eliminować dyskryminację w odniesieniu do zatrudnienia i wykonywania zawodu.

Środowisko naturalne:

- a) biznes powinien popierać rozważne podejście do wyzwań środowiskowych;
- b) podejmować inicjatywy mające na celu promowanie większej odpowiedzialności za środowisko;
- c) wspierać rozwój i upowszechnianie przyjaznych środowisku technologii.

Obowiązek promocji i przestrzegania praw człowieka ma obecnie cztery źródła, a wynika z:

- a) uznania przez korporację jej obowiązków w tym zakresie, czyli przez samoregulację;
- b) formułowania poprzez ustawodawstwo państwa jej obywatelstwa;
- c) ustawodawstwa państwa działalności jej filii, oddziałów, producentów, czy kontrahentów;
- d) standardów międzynarodowych przyjętych w umowach międzypaństwowych.

Wszelkie dokumenty, aby miały rzeczywisty wpływ na postępowanie korporacji powinny być przyjęte przez Komisję Praw Człowieka, następnie uchwalone jako de-

klaracja Zgromadzenia Ogólnego ONZ i ostatecznie przekształcone w obowiązującą umowę międzynarodową¹³.

Rosnące współzależności międzynarodowe, osłabienie wewnętrznej i zewnętrznej suwerenności państwa oraz konieczność wspólnego pokonywania problemów i zagrożeń globalnych, ukazuje potrzebę wypracowania nowych zasad ładu globalnego, którego elementami powinny być nie tylko państwa narodowe, ale także rosnąca liczba organizacji i instytucji międzynarodowych, ugrupowań regionalnych oraz wspólnot i organizacji lokalnych. Współpraca pomiędzy nimi powinna respektować zasady: równości, wolności, demokracji, partnerstwa, solidarności, poszanowania różnicowania kulturowego i nienaruszalności środowiska. Globalizacja życia politycznego, powodowana za pomocą ładu rynkowego, przyczynia się między innymi do zwiększania się liczby instytucji, organizacji i ugrupowań międzynarodowych oraz rozwojem prawa międzynarodowego¹⁴.

Bibliografia

Bachrynowski Sz., *Współpraca instytucjonalna pomiędzy Organizacją Paktu Północnoatlantyckiego a Unią Europejską na przełomie XX i XXI wieku*, „Prawo i Polityka” 2012, t. 4.

Barcz J., *Charakter prawny i struktura Unii Europejskiej. Pojęcie prawa UE*, [w:] *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe. Prawo materialne i polityki*, t. I, red. J. Barcz, Warszawa 2006.

Bierzanek R., Symonides J., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 1994.

Cesarz Z., *Zasady ogólne prawamiędzynarodowego*, [w:] *Encyklopedia politologii*, red. M. Żmigrodzki, t. V: *Stosunki międzynarodowe*, red. T. Łoś-Nowak, A. Florczak, Warszawa 2010.

Chodubski A., *Główne zjawiska polityczne ujawniające się w procesie globalizacji świata*, [w:] *Główne problemy globalizacji, integracji europejskiej oraz transformacji politycznej Europy Środkowej i Wschodniej*, red. R. Bäcker, J. Marszałek-Kawa, J. Modrzyńska, Toruń 2004.

Chodubski A., *Instytucje polityczne jako ramy życia publicznego*, „Cywilizacja i Polityka” 2011, nr 9.

Góralczyk W., Sawicki S., *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 2011.

¹³ Por. J. Symonides, *Odpowiedzialność korporacji wielonarodowych za przestrzeganie i promocję praw człowieka*, [w:] *Globalizacja a stosunki międzynarodowe*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, J. Symonides, Bydgoszcz–Warszawa 2004, s. 264–282.

¹⁴ E. Polak, op.cit., s. 185–186; A. Chodubski, *Główne zjawiska polityczne ujawniające się w procesie globalizacji świata*, [w:] *Główne problemy globalizacji, integracji europejskiej oraz transformacji politycznej Europy Środkowej i Wschodniej*, red. R. Bäcker, J. Marszałek-Kawa, J. Modrzyńska, Toruń 2004, s. 25–26.

Haliżak E., *Integracja europejska*, [w:] *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Warszawa 2006.

Jasudowicz T., *Poszanowanie tożsamości narodowej w procesie integracji europejskiej*, [w:] *Koncepcje integracji w Europie w XX i XXI wieku*, red. D. Bunikowski, R. Musiałkiewicz, Toruń 2008.

Kuźniar R., *System Narodów Zjednoczonych*, [w:] *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Warszawa 2006.

Kwiecień J., *Wspólnoty europejskie jako aktor międzynarodowy*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Przegląd aktualnego stanu*, red. K. Żukrowska, Warszawa 2011.

Łoś-Nowak T., *Organizacje międzynarodowe*, [w:] *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 2004.

Michałowska G., *Stosunki międzyspołeczne*, [w:] *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Warszawa 2006.

Nowak-Far A., *Prawo i ekonomia rynku wewnętrznego Unii Europejskiej*, Warszawa 2013.

Polak E., *Przemiany cywilizacji współczesnej w sferze kultury materialnej*, Gdańsk 1996.

Popiuk-Rysińska I., *Instytucje międzynarodowe*, [w:] *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Warszawa 2006.

Sobczak K., *Prawo Unii Europejskiej*, [w:] *Integracja europejska. Wstęp*, red. K.A. Wojtaszczyk, Warszawa 2006.

Symonides J., *Odpowiedzialność korporacji wielonarodowych za przestrzeganie i promocję praw człowieka*, [w:] *Globalizacja a stosunki międzynarodowe*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, J. Symonides, Bydgoszcz–Warszawa 2004.

Wawrzyk P., *Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej*, Warszawa 2012.

Żukrowska K., *Zakończenie*, [w:] *Procesy integracyjne i dezintegracyjne w gospodarce światowej*, red. K. Żukrowska, Warszawa 2007.